

Raftul
Denisei

VESNA
GOLDSWORTHY

MARELE GORSKY

HUMANITAS
fiction

VESNA
GOLDSWORTHY

MARELE GORSKY

Traducere din engleză și note de
IOANA AVĂDANI

HUMANITAS
fiction

1

A fost genul de afacere cu care te întâlnești o dată-n viață. Asta dacă ai noroc.

Mai întâi a fost un an de petreceri glorioase: un an neașteptat, nemeritat, cum nu mai trăisem vreodată. Apoi totul s-a sfârșit, iar eu a trebuit să revin la starea mea dinainte, la o altă limbă și un alt loc. Gorsky mi-a schimbat viața.

Țin minte prima lui vizită la magazin. Nu aveai cum să-l treci cu vederea, chiar într-un oraș ca Londra, cu milioane de oameni care țin cu tot dinadinsul să-ți atragă atenția. Merg pe străzi cu pași extravaganti, ca și cum ar juca în propriul lor clip de pe YouTube. El era remarcabil prin liniște: străin, prețios, rămânând cumva nemișcat chiar și atunci când mergea, mereu cu volumul dat la minim. Chipul lui melancolic avea ceva cabalin și aristocratic; iar costumul lui din *worsted*¹, făcut pe comandă, era atât de evident englezesc, încât, la început, mi-am zis că nu poate fi decât prusac.

1. Stofă fină de lână.

O grămadă de *Deutsche* prinți trași pe linie moartă mișună prin magazinele de artă și antichități din părțile astea ale cartierelor Knightsbridge și Chelsea. Adeseori acești von Așa și von Pe Dincolo se aruncă dincolo de slabele lor puteri financiare când vine vorba de creditori. Dar el avea miliarde, mai multe decât ar putea cineva cheltui, lasă cât ar avea nevoie, într-o viață de om. Se îmbrăca potrivit averii sale, dar trebuia să fii atent ca să bagi de seamă. Banii lui nu strigau. Șopteau doar în foșnetul celui mai alb bumbac egiptean, al cașmirului cel mai fin și al celei mai moi piei de vițel, ca și în ticăitul celui mai precis mecanism de ceas din platină făcut vreodată de mână de om. Avea atâtea costume Savile Row, mai mult sau mai puțin identice, că îmi imaginez că erau de unică folosință, ca batistele de hârtie: nu cred că se încurca cu trimisul la curățătorie. Și, deși mi-am petrecut jumătate din viață privind afară prin geamul librăriei, încercând să ghicesc locul nașterii oricărui trecător ocazional, Rusia nici nu mi-a trecut prin cap. Nu neapărat pentru că blondul său hiperborean nu se prea potrivea cu mlaștinile înghețate ale estuarului Nevei. Ceva mai degrabă inefabil în trăsăturile chipului său m-a făcut să mă gândesc la vechiul Königsberg. Subțire și șlefuit ca o vază înaltă de cristal, cu ochii albaștri o idee prea apropiați de nasul lung și drept, chipul său îl făcea să pară mai înalt decât era în realitate și parcă dintr-o altă epocă – cel mai bun prieten al lui Ernst Jünger, baltul rătăcitor sau amicul de corespondență neamț al lui Byron, pictat din spate de Caspar Friedrich, întorcându-se lent către privitor, pătruns de o înțelegere profundă a mării înghețate la care privea până în urmă cu o clipă.

Rușii păreau mai duri, mai solizi și mai grosolani, chiar și atunci când erau, fără putere de tăgadă, chipeși. Nu mă refer, desigur, la ruși în general, ci la rușii din aceste câteva cartiere mai avute ale Londrei, acea autoselectată colecție de bărbați din generația care, în Vest, s-ar fi chemat *baby-boomers*. În Rusia, viața lor parcursese un ciclu complet. Crescuseră în apartamente la comun, făcuseră milioane din țitei, gaze sau mișmașuri sofisticate, le cheluiseră pe case, cai, curve și, din când în când, ucigași plătiți și reveniseră, în cele din urmă, să joace cărți împreună, așa cum făcuseră și în asprele vremi ale comunismului, numai că acum erau înconjurați de detașamente de gărzi de corp. Ar fi trebuit să îmi dau seama și că e evreu. Dar, la urma urmei, evreitatea lui conta pentru el și Natalia Summerscale mai mult decât conta pentru mine. Ei erau ruși. Eu nu.

Eu vin dintr-o nație mică și insignifiantă, dintr-un colț insignifiant al Europei și mă bucur că lucrurile stau așa. Pentru povestea de față, naționalitatea mea contează numai prin ce nu este, eu nefiind nici rus, nici englez, și doar pentru că, după ce s-a întâmplat ce s-a întâmplat, a fost singurul lucru care a supraviețuit în legendele de sub fotografiile cu granulație mare care ne reprezentau mai întâi împreună, pe mine cu el, apoi doar pe mine, ca și cum ar fi fost trăsătura mea definitorie, în ciuda faptului că este ultimul lucru la care mă gândesc când vine vorba să mă descriu. M-ai putea crede un scaiete rățăcitor, o specie care se desprinde din rădăcini de îndată ce ajunge la maturitate. Statutul de exilat nu era cu totul neplăcut. Îl alesesem cu bună știință.

Toate acele luni la Londra îmi par acum reci ca un noiembrie. Amintirile mele sunt vii, dar refuză să cadă la pace cu calendarul. Anglia nu mi-a oferit nici un anotimp în care memoria să mi se ancoreze. Rarele izbucniri de senin puteau la fel de bine veni de la Constable sau Turner: mergi la muzeu ca să scapi de burniță. A plouat tot timpul și singurele schimbări ale vremii erau când ploaia se transforma în zloată. O dată sau de două ori, în drum spre muncă, mi-am ridicat ochii spre norii care atârnav peste grădinile mustind de apă și am zărit în trecere un glob palid dincolo de ei; un soare timpuriu sau o lună târzie, nimeni n-ar fi putut spune, plutind în aer, ca promisiunea unui escroc. Chiar și miezul primăverii părea că este începutul iernii viitoare, sau așa se glumea. Pe tot parcursul aceluia an fără anotimpuri, oamenii intrau în magazin, tremurau, ziceau ceva despre vreme, apoi priveau cotoarele cărților de pe rafturi până se încălzeau sau zăreau un titlu pe care îl voiau, cercetau volumul și își luau notițe, ca să-l comande online. Deși numai chiria costa opt mii de lire pe lună, librăria Fynch's ar fi putut fi un soi de magazin de prezentare pentru comerțul cu cărți de pe Internet. Doar câteva suflete cumpărau câte ceva, din vinovăție, înainte de a ieși iar în ploaie – o carte poștală sau, dacă se simțeau în bani, unul dintre volumele acelea subțirele de poezie publicate în atât de puține exemplare, încât magazinele online nu se sinchiseau să ofere vreo reducere. Chiar și cu astfel de cumpărători sporadici, vânzările creșteau după ce iarna lua, zice-se, sfârșit, dar doar puțin de tot, doar comparativ cu vânzările noastre sezoniere, care și acelea erau, ca să spunem adevărul, de parte de a fi grozave.

Fynch's nu e genul acela de librărie unde oamenii vin să își cumpere cărți de citit la plajă – asta dacă nu cumva plaja e privată. Și este cu certitudine departe de calea bătută – arareori acest clișeu verbal a fost mai adevărat –, pitulată într-o stradă laterală pe care nu mai există nici un alt magazin și pe care arareori se abate cineva. Doar cineva care nu vrea să vândă nimic ar îngropa o librărie într-un șir de case în ținutul nimănui dintre Knightsbridge și Chelsea, dominionul decoratorilor de interioare și al caselor dichisit mobilate, în care numărul albumelor de fotografii îl depășește pe cel al celorlalte cărți în raport de trei la unu. Acestea sunt cifre reale, apropo, nu sunt figuri de stil.

Există însă și excepții, „vechiul Chelsea“. Nu mai putem vorbi despre un „vechi Knightsbridge“ decât dacă punem la socoteală primul val de kuweitieni expulzați de cei pentru care, azi, țigăiul este o marfă mai puțin atrăgătoare decât șerbetul de lămâie. Cu toate acestea, „vechiul Chelsea“, clienții regulați ai lui Christopher Fynch, sunt englezi până la izmenele lor M&S. Își cheltuie elegant ultimele parale rămase din lichiditățile imperiale, chiar cumpărând vreo carte. Nu am o preferință anume pentru „vechiul“ Chelsea față de „cel nou“, uzurpat de gentlemenii europeni și nord-americani, dar sunt predispus etnic la sentimentalisme față de orice grup de oameni care sunt, colectiv, suficient de proști pentru a se lăsa alungați din propria lor țară. Sunt o specie pe cale de dispariție cei din „vechiul Chelsea“ și vor dispărea, curând, ca și comenzile lor de biografii ale vicontelui Allenby sau ale cardinalului Cutărică și discuțiile lor despre Martin Amis, acest tinerel *risqué*. Până și odraslele

lor preferă să arate ca „noii îmbogățiți“, chiar dacă nu mai au un sfanț.

În dimineața în care mi-a cerut să schimbăm două vorbe, dacă îi permit – *dacă îi permit?! –* l-am văzut ivindu-se dintr-un Bentley argintiu lung sau ceva de genul ăsta, tipul de mașină care are un blindaj suficient pentru a face față unui atac antitanc. Nu m-am așteptat să se îndrepte către Fynch's. Ezitant și țeapăn, a privit firma librăriei cu un ochi pe jumătate închis, ca și cum la celălalt ar fi purtat monoclu. Deși cumpăraseră, probabil, mai mult decât oricine altcineva dintre cei pe care îi întâlнисem, presupuneam că nu se prea îndeletnicise cu cumpăraturile propriu-zis. L-am privit, încă neconvins că va intra în magazin, prin fereastra acoperită de picuri de ploaie în spatele căreia ședeam ore la rând, zi de zi, la un birou plin de chitanțe scrise de mână („vechiul Chelsea“ se dădea în vânt după chestii dintr-astea), sub un afiș în care clienții erau rugați să sprijine librăria independentă din cartier. Independenți eram, nu-i vorbă. Și ne pricepeam și la cărți. În ciuda bramburelii, care lăsa impresia de activitate febrilă, reușeam să citesc câteva cărți pe zi, chiar și în zilele așa-zis aglomerate. Nici prin gând nu mi-ar fi trecut că o să am de-a face cu „marile afaceri“, iar la omul acesta totul – de la modul în care a ieșit din mașină, dând indicații concise șoferului la patru ace care îi ținea portiera, la maniera în care s-a plimbat printre cărți până când am terminat o tranzacție mărunță și am schimbat două vorbe cu unul dintre clienții obișnuiți ai dimineații, și la tonul cu care a rostit acel *dacă îmi permiteți* – totul striga „mari afaceri“.

Clientele dimineații erau mai ales doamne în vârstă coafate cu migală, purtând coifuri de păr de un alb-vioaceu, care se treziseră pe la patru și jumătate și care se delectau citind povești despre fete bătrâne cu educație precum personajele Anitei Brookner¹ sau ale lui Salley Vickers², cu care simpatizau pe de-a-ntregul, chiar dacă nu erau ele însele fete bătrâne. Numai văduva unui bancher și-ar fi putut permite să trăiască de una singură în această parte a orașului, iar unele dintre aceste aprige bătrâne rămăseseră de nenumărate ori văduve de pe urma a numeroși bancheri. Le plăcea să vorbească cu mine, să-și omoare vreo jumătate de ceas înainte de a se duce la cafeneaua de la ultimul etaj de la Peter Jones, unde aveau să omoare restul dimineații. În ochii lor, faptul că eram străin era un avantaj, pentru că le plăcea să-mi explice manierele englezești, deși erau, la rândul lor, la fel de rătăcite ca și mine în Anglia de azi. Erau cele mai bune cliente ale mele. Niciodată nu cumpărau cărți online, nu pentru că le-ar fi dispăcut Internetul, ci pentru că habar n-aveau că un astfel de lucru ar fi măcar posibil.

Nu eram tipul de gentleman librar, deși făceam eforturi să par. M-am strecurat în Marea Britanie la începutul anilor '90, un doctor în literatura engleză fugind de armata obligatorie. Dovadă vie a unei anglofilii platonice de care m-am molipsit pe când aveam douăzeci de ani,

1. Anita Brookner (1928–2016), scriitoare și istoric al artei, laureată a Man Booker Prize pentru romanul *Hotel du Lac* (1984). În 1990 a fost distinsă cu titlul de Commander of the Order of the British Empire (CBE).

2. Salley Vickers (n. 1948), scriitoare și poetă britanică, autoarea bestsellerului *Miss Garnet's Angel*.

ca de un virus înșelător, teza mea de doctorat despre William Hazlitt, care n-a dobândit nici un soi de distincție, era total inutilă chiar și acasă, ca să nu mai vorbim de „nava amiral UK“, unde doctoratele în literatură engleză nu fac nici cât o para chioară, iar Hazlitt este considerat expirat și total învechit în moda studiilor post-literare cu tot felul de ism-e și teorii. Am ajuns la Londra ca refugiat într-o mare de refugiați, o picătură dintr-un val care se ridica în Balcanii sfâșiați de război pentru a se sparge de falezele dure dar poroase de la Dover. Cei care vorbesc despre generația pierdută atunci când se referă la Hemingway și Fitzgerald habar nu au ce înseamnă pierdut. Drumul meu de *acolo* (apartamentul de două camere al familiei mele, aflat într-o monstruoasă de clădire din beton de la periferia capitalei, a cărei imagine a înghețat în Polaroidul memoriei mele ca atunci când poștașul a sunat ca să-mi aducă ordinul de recrutare) către *aici* (librăria lui Christopher Fynch din Chelsea, unde am ajuns într-o dimineață mizerabilă, udă flească) a presupus ceva minciuni, prima, dar nicidecum și ultima, fiindcă mama mea a declarat că am fugit deja din țară. Minciuna aceasta a fost însoțită de refuzul, brutal și repetat de trei ori, de parcă ar fi fost în Biblie, de a semna orice hârtie în numele meu.

Cine ar fi bănuțit că mama avea în ea puterea de a se opune statului? Părea o frunză pe care și cea mai ușoară adiere ar fi putut s-o pună la pământ. Când m-a condus la granița ungară, în crucea nopții următoare, nu știa că era măcinată de cancer. Mulți dintre cei care au rămas să lupte îi disprețuiesc pe cei ca mine. Ne-au poreclit „miresele fugare“. Mama era un om mai bun ca mine.